

МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР, ЯК ІНТЕГРОВАНИХ СУБ'ЄКТІВ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Еволюційний розвиток людської цивілізації та світового бізнесу під впливом суспільної зміни знарядь праці та з переходом економіки до вищого технологічного укладу спричиняє ускладнення будови підприємства від примітивного обміну результатами колективної праці між людьми на невеликій території до сучасних складних інтегрованих структур у формі ТНК. Вплив світових процесів глобалізації та інтеграції обумовлює переформатування структури світової спільноти, в результаті чого відбувається переформатування форм та структури підприємств як на міжнародному, так і на національному, регіональному та мікрорівні з одночасним еволюційним переходом до більш ефективних і складних форм, якими на нашу думку, є підприємницькі структури.

Необхідність сталого розвитку підприємств, що функціонують в різних галузях економіки, пошук шляхів підвищення ефективності їх діяльності в умовах глобалізації та обмеженості доступу до вичерпних ресурсів, інтеграція в світову економіку зумовлює необхідність трансформації діяльності підприємств до нових умов, адаптації до впливу глобальних викликів і дестабілізуючих чинників, зміни парадигми управління підприємством з переходом до адаптивного і мережевого управління. В сучасних умовах глобальної ринкової конкуренції здійснення складних науково-технічних, виробничих та інших проєктів потребує значних витрат ресурсів, в першу чергу фінансових, що дуже складно здійснити окремим підприємствам самостійно і спонукає до інтеграції з іншими суб'єктами ринку.

Під підприємницькою структурою розуміють «добровільну інтеграцію самостійно функціонуючих суб'єктів господарювання різних організаційно-правових форм у єдину цілісну складну відкриту систему, що функціонує у глобалізованому середовищі з метою розробки та комерціалізації інноваційної продукції, що підвищує ефективність діяльності та прискорює розвиток суб'єктів господарювання, що утворюють підприємницьку структуру» [3]. Вони, як інтегровані суб'єкти підприємництва, є ключовою ланкою розвитку національної та світової економіки Підприємницька структура, як система формується в результаті взаємодії утворюючих її елементів, до яких відносяться:

- підприємства, як самостійні суб'єкти господарювання;
- підприємці або фрілансери, як самостійні суб'єкти господарювання.

Зазначені складові підприємницької структури формують і безпосередньо впливають на трансформацію її внутрішнього і зовнішнього середовища. До інтеграції кожне підприємство має власне внутрішнє середовище, яке є обмеженим до розвитку певними чинниками (виробничими, маркетинговими, фінансовими, управлінськими, кадровими, інноваційними). В процесі інтеграції підприємства-учасники підприємницької структури на добровільних засадах поєднують свої внутрішні середовища, в результаті чого підприємницька структура отримує спільне внутрішнє середовище, яке є значно більшим і нівелює обмеження, притаманні внутрішньому середовищу окремого підприємства-учасника підприємницької структури. Підприємницька структура, як система може бути або «високоорганізованою, тобто мати розгалужену та складну будову, або менш організованою, що має досить просту структуру, або взагалі хаотичною, коли її елементи розподілені випадково і взагалі однорідно» [2], що залежить від кількості підприємств її учасників. Головною рушійною силою створення підприємницької структури є необхідність підвищення конкурентоспроможності та забезпечення подальшого розвитку підприємств – учасників цієї структури.

Виходячи з того, що процес інтеграції підприємств може відбуватися в різних формах у просторі і часі, що посилюється і прискорюється під дією світових процесів глобалізації, то це зумовлює можливі різні напрями та способи інтеграції підприємств у підприємницькі структури:

1. Інтеграція «зверху» – здійснюється великими підприємствами заради отримання контролю над ринком та подальшої глобалізації діяльності в світових масштабах. Формами інтеграції «зверху» є такі:

- поглинання (в англ. acquisitions), коли великі підприємства приєднують до своєї структури інших суб'єктів господарювання шляхом купівлі і припинення їх діяльності. Основне підприємство при цьому не реорганізується;
- об'єднання (в англ. amalgamation), коли утворюється «господарська організація у складі двох або більше підприємств з метою координації їх виробничої, наукової та іншої діяльності для вирішення спільних економічних та соціальних завдань» [1];
- партнерство, коли обидва підприємства є потужними і об'єднують свою діяльність для виконання разових проєктів.

2. Інтеграція «знизу» – здійснюється малими та середніми підприємствами, які приєднуються до великих підприємств заради ефекту масштабу.

– злиття (в англ. merger), коли припиняється діяльність обох підприємств та відбувається їх інтеграція шляхом реєстрації нової юридичної особи;

– об'єднання (в англ. amalgamation), коли утворюється «господарська організація у складі двох або більше підприємств з метою координації їх виробничої, наукової та іншої діяльності для вирішення спільних економічних та соціальних завдань» [2];

– партнерство, коли обидва підприємства є потужними і об'єднують свою діяльність для виконання разових проєктів.

В залежності від обраного напрямку інтеграції підприємств відбувається формування горизонтально, вертикально, глобально та конгломератно інтегрованих підприємницьких структур [4]. При формуванні вертикально-інтегрованої підприємницької структури вертикальну інтеграцію підприємств можна здійснювати з використанням наступних методів:

1. Консолідація – включення підприємства, що інтегрується, до основного (підприємницької структури) в якості підрозділу або в якості дочірнього підприємства (філії). Консолідованою підприємницькою структурою в цьому зв'язку називається підприємство, що здійснює самостійне виробництво більше 50% продукції.

2. Угруповання – створення з підприємств, що інтегруються і основного підприємства групи – підприємницької структури, пов'язаної або взаємними відносинами власності (обмін акціями), або взаємними управлінськими зв'язками (включення до складу ради директорів одного підприємства представників іншого), або наданням різних послуг (розробка технологій, соціально-побутове забезпечення, інформаційно-рекламне обслуговування тощо).

3. Франчайзинг – надання інтегрованому підприємству права користування торговельною маркою, ноу-хау, матеріально-технічними ресурсами, що належать підприємницькій структурі.

4. Цільова пролонгація – досягнення інтеграції підприємств за рахунок цілеспрямованого свідомого продовження строку договорів про поставку (часом на шкоду ринковій кон'юнктурі) з метою формування довгочасних стійких інтеграційних зв'язків.

5. Злиття та поглинання – припинення існування тільки одного, або більше підприємств, які приєднуються до «основного», яке не реорганізується.

При формуванні горизонтально-інтегрованої підприємницької структури горизонтальну інтеграцію

підприємств можна здійснювати з використанням наступних методів:

1. Делегування функцій інтегратору – передача права вирішення низки питань, пов'язаних з інтеграційною діяльністю, основному (інтегруючому) підприємству.

2. Створення асоціації, до складу якої входить декілька підприємств.

3. Створення консультативних органів при обмеженні повноважень кожного з інтегрованих підприємств у погодженій сфері. В цих випадках деякі питання (наприклад, про ціни на продукцію) підприємства можуть вирішувати лише після затвердження в консультативному органі.

4. Створення банків, холдингів, як загальних фінансових органів підприємницької структури.

5. Створення трастів, як органів управління майном підприємницької структури.

6. Угруповання, взаємний обмін акціями або інша форма участі в прибутках підприємств, що входять до складу підприємницької структури.

Таким чином, перспективним напрямом розвитку сучасних підприємств в умовах глобалізації є їх укрупнення і об'єднання у більш потужні структури, якими є підприємницькі структури. Формування підприємницької структури забезпечує довгостроковий інтеграційний розвиток підприємств, що об'єдналися. В процесі інтеграційного розвитку підприємства, що об'єдналися і сформували підприємницьку структуру отримують низку переваг перед традиційними самостійними підприємствами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

2. Романова О. А., Макаров Е. В. Оценка эффективности интеграции предприятий на рынке металлов. *Вестник ОГУ*. 2014. № 9 (170). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/otsenka-effektivnosti-integratsii-predpriyatiy-na-rynke-metallor/viewer>.

3. Шацька З. Я. Особливості формування підприємницьких структур в умовах цифрової економіки. *Цифрова трансформація та інновації в економіці, праві, державному управлінні, науці та освітніх процесах*: збірник тез наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції (Київ-Буквель, 18–21 березня 2019 року) / Фінансово-економічна наукова рада, 2019. 132 с.

4. Шацька З. Я. Сутність дефініції поняття «підприємницька структура» та підходи до її трактування. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну*. Серія: Економічні науки. 2018. № 6 (129). С. 111–124. DOI:10.30857/2413-0117.2018.6.